

UIT GOD GEBOREN

1 Joh. 4, 7-12; Joh. 2,23 - 3,12

Waar of hoe is God te vinden, in onze beleving, in onze maatschappij? Bij deze vraag moest ik meteen denken aan het intrigerende gesprek van Jezus met Nikodemus. Want Jezus zegt hier eigenlijk dat dat helemaal niet kan, spreken over God of over het koninkrijk, als er niet eerst iets met je gebeurt: opnieuw geboren worden. Maar wat is dat dan?

Nikodemus neemt het initiatief, hij komt Jezus opzoeken in de nacht. Hij is een van de belangrijkste schriftgeleerden, een rijk en aanzienlijk man in Jeruzalem. Hij spreekt in de wij-vorm, namens de gevestigde religieuze macht van de Farizeeën. Dat hij 's nachts komt heeft hiermee te maken: als leider weet hij dat teveel openbaarheid ten koste gaat van de openheid. En daar heeft hij nu behoefte aan, aan echte openheid van mens tot mens. Want er is wel het één en ander gebeurd, voorafgaand aan dit gesprek. Sinds kort doet Jezus flink van zich spreken. Als nieuweling in de hoofdstad, afkomstig uit Galilea, was hij zich rot geschrokken. De tempel was een markt geworden. Runderen en schapen werden er naar hartelust gekocht en verkocht. En juist deze plaats had beschermd moeten worden tegen de handel in goederen en geld. "Weg hiermee", had Jezus toen gezegd, "maak van het huis van mijn vader geen markt". En omdat woorden niet genoeg waren, had hij de handelaars met een zweep de tempel uitgejaagd. In de drukte van de stad maakte Jezus eerst letterlijk en figuurlijk de ruimte vrij waarin de geest kan wonen: een ruimte zoals deze, waarin je gezamenlijk stil kunt worden, die ervoor is om ook in jezelf een ruimte te vinden die vrij is van zorgen en drukte. Steeds meer mensen in die drukke stad Jeruzalem zijn tot geloof in Jezus gekomen, op grond van de tekenen die hij verrichtte. Nikodemus komt naar hem toe. Zonder het bewust te weten, verlangt hij dat die ruimte ook in hem ontstaat.

Hij spreekt Jezus aan met "Rabbi". Hiermee probeert hij hem te erkennen, als een leraar die van Godswege met gezag kan spreken. Maar hij doet dat alleen, net als al die andere mensen, omdat Jezus heeft laten zien wat hij kan, vanwege de tekenen die hij verrichtte. Jezus maakt duidelijk dat dat niet de basis kan zijn van het spreken over God. Zijn antwoord is confronterend: het gaat niet om de buitenkant maar om de binnenkant; maak geen woorden vuil aan een geloofsbelijdenis die niet uit jezelf komt, ruim eerst al je uiterlijke en zelfgemaakte zekerheden op en kom dan nog eens terug. Als je werkelijk over het koninkrijk van God wilt spreken, dan moet je ergens in jezelf opnieuw beginnen, ook al ben je nog zo verstandig en ervaren. Je moet opnieuw geboren worden. Niet begrijpend vraagt Nikodemus verder: wat bedoel je daarmee? De uitleg van Jezus is nog onthutsender voor hem: het koninkrijk is alleen toegankelijk voor je, als je geboren wordt uit water en geest. Je moet door de geest zelf opnieuw verwekt worden. En dat is beslist iets anders dan gewoon geboren worden. Het is een keuze die je maakt voor het leven. En Jezus voegt nog toe: weet wel, die geest waait waarheen hij wil, die is op geen enkele manier te vatten, je weet niet waar hij vandaan komt, noch waar hij heen gaat. Dat is je radicale vrijheid.

Nikodemus is schriftgeleerde. Het kan niet anders of dat "geboren worden uit water en geest" heeft hem onmiddellijk doen denken aan de eerste regels van de Joodse bijbel: "De aarde was nog woest en leeg en duisternis lag over de oervloed, maar Gods geest zweefde over het water". Geboren worden uit Gods geest, dat is zoiets als opnieuw de bron vinden van waaruit je leeft; door alle levenservaring heen terug naar een onheuglijke oorsprong van leven. Dat is nauwelijks voorstelbaar, misschien alleen voelbaar. Wat is die oorsprong van leven, waar of hoe is die te vinden in ons? Niet in een bewuste voorstelling, niet in de taal die altijd weer misverstand oproept. Ik denk dat we die kunnen vinden in een affectieve laag in ons bestaan, waar geen gewone woorden voor zijn; die oorsprong is de voelende ruimte in onszelf. Niet een zelfbewust ik, eerder een schepping, een kosmos die wij zelf zijn. "Aarde is al wat wij zijn, wat wij maken. Adem ons open, maak ons uw aarde." Deze verbinding met de elementen hebben wij nodig, om iets te kunnen zeggen over die nieuwe geboorte, over de beleving van God. Als we er woorden voor kunnen vinden, dan zijn het

door het vuur van de geest gelouterde woorden, gezongen woorden die door ons heengaan, zoals die van Hildegard von Bingen: “Gij, gloeiend van liefde, die verwekte nog voordat alles was geschapen, als morgenrood dat voor de zon uitgaat.”

Dit brengt ons bij de eerste lezing van vandaag. Het is alsof die onnoembare ruimte, de kosmos die wij zijn, hier aanhoudend met één woord wordt gevuld: “Ieder die liefheeft is uit God geboren en kent God. Wie niet liefheeft, kent God niet, want God is liefde”. Hoe eenvoudig ook geschreven, dit zijn geen gemakkelijke woorden. Uit God geboren worden is eigenlijk leren liefhebben, niet vanuit jezelf, maar vanuit de scheppende, de verwekkende geest van God. Het is je bestaan laten omvormen tot een praxis van liefde. En deze omvorming in en door de liefde is eigenlijk ook de enig mogelijke weg tot kennis van God. Want niemand heeft God ooit gezien. Er is geen taal die hem vertaalt. Er is alleen dat ene concrete voorbeeld van het aardse leven van Jezus zelf. Hij is zichtbaar en tastbaar aanwezig geweest, hij heeft daadwerkelijk mededogen gehad met de mensen en is daarvoor door het lijden heen gegaan.

“God is liefde” is dan ook niet een definitie van God. Het zijn levende woorden, ervaringswoorden. Ze proberen te zeggen dat God zich in het aardse leven zo te kennen geeft, als liefde. We zeggen dan niet meer alleen dat God de Ene is, of Ik-zal-er-zijn. We zeggen ook dat diezelfde Ene God wezenlijk zelfgave is, overgave aan de ander; dat God bestaat in compassie met mensen, met de hele schepping, en dat daarin nieuw en ander leven ontstaat. God is de dynamiek van de liefde – en geduld en trouw. God is overstromende goedheid en vreugde – en adem in de benauwdheid, troost in het verdriet. Maar als we zeggen “God is liefde” is er ook een beweging andersom. We zeggen ook iets wezenlijks over de liefde, dat die liefde oorspronkelijk en uiteindelijk één is, in al haar verschijningsvormen, of het nu gaat om de hartstochtelijke, de erotische liefde, of om de belangeloze liefde, de caritas of agapè. Er is een soort kruisbestuiving: die beide woorden, God en liefde, bloeien open naar een ruimere betekenis. Als je de liefde in praktijk brengt, op al die verschillende manieren, dan krijgt God de ruimte en verandert je ziel, je innerlijke kosmos. Opnieuw geboren worden, dat gaat niet in één keer, het gaat steeds opnieuw en soms met pijn en moeite. Of je nu schriftgeleerde bent, of bekeerde gelovige in Jeruzalem, of hier in de Dominicus komt, het begint met: kwetsbaar durven zijn, je echt durven geven, in iedere ontmoeting met de ander.

In het oude Jeruzalem was de tempel een markt geworden. Voor ons is het eerder zo dat de markt op allerlei andere, subtiele manieren ons leven binnendringt, maatschappelijk en persoonlijk. Wij hebben steeds meer het gevoel dat onze innerlijke ruimte wordt bedreigd. Bijvoorbeeld door alsmat toenemende efficiency, door de omvang en de snelheid van de communicatie. En dat is het niet alleen: de maatschappij legt ook op ieder individu een druk om zich een identiteit aan te meten, een openbaar image op te bouwen, en daarin voortdurend flexibel te blijven: steeds weer jezelf uitvinden, in jezelf investeren, winst halen uit de onderneming die je langzaam maar zeker zelf wordt. We kunnen veranderen van rol en van image, maar kunnen we nog echt veranderen, opnieuw geboren worden? Een geboorte uit water en geest – dat vraagt van ons, dat we *in* al deze ontwikkelingen tijd en ruimte blijven zoeken, concentratie en aandacht, voor echte betrokkenheid bij de ander. Dan kan het helpen als we een grens stellen aan de communicatiedrang, aan de continue stroom van beelden, aan een systeem dat ons beknelt, aan overtollige bureaucratie. Als het nodig is, durven zeggen: Weg ermee! – de buitenwereld beperken, om de liefde te kunnen toelaten.

En wat is er nu uiteindelijk met Nikodemus gebeurd? In het verhaal van Johannes vernemen we nog dat hij Jezus in bescherming neemt tegen de beschuldigingen van de Farizeeën; en dat hij, tegen zijn eigen regels in, in de nacht voor Pasen, de gestorven Jezus begraaft en hem eer bewijst met een mengsel van geurige kruiden. Hij is nog steeds schriftgeleerde, maar innerlijk is hij van leraar leerling geworden. In de openheid van zijn gesprek met Jezus, van mens tot mens, is hij een ander mens geworden. Hij is eigenlijk een mens zoals wij allemaal. Die doet wat moet gedaan. En die daarin steeds opnieuw verlangt naar een werkelijk nieuw begin.

Germain Creighton